

Turinys

Įvadas	7
1 skyrius. Epochos: ankstesnių klasių kurso kartojimas	9
Epochos: ankstesnių klasių kurso kartojimas	10
2 skyrius. Šviečiamasis amžius	15
2.1. Naujos idėjos prieš gyvenimo tamsumas	16
2.2. Šviečiamojo amžiaus literatūra	21
3 skyrius. Johanas Volfgangas Gėtė	27
3.1. Johano Volfgango Gėtės gyvenimas ir kūryba	28
3.2. „Faustas“ (<i>ištraukos</i>)	30
4 skyrius. Kristijonas Donelaitis	65
4.1. Kaip skaityti Kristijoną Donelaitį?	66
4.2. Istorinė ir kultūrinė aplinka	71
4.3. Kristijono Donelaičio gyvenimas ir kūryba	73
4.4. „Metų“ interpretacija	77
4.5. Kristijono Donelaičio reikšmė	94
5 skyrius. Šviečiamasis amžius Lietuvoje	97
Šviečiamasis amžius Lietuvoje	98
6 skyrius. Romantizmas	105
6.1. Romantizmo kontekstas, pasaulėjauta ir estetika	106
6.2. Romantizmo literatūros kūrėjai	111
7 skyrius. Adomas Mickevičius	115
7.1. Vilniaus romantinė mokykla	116
7.2. Adomo Mickevičiaus gyvenimas ir kūryba	118
7.3. Istorinės Lietuvos poetas	135

8 skyrius. Lietuvių romantizmas	137
8.1. Tautinio romantizmo pradžia	138
8.2. Simonas Daukantas	139
9 skyrius. Antanas Baranauskas	143
9.1. Antano Baranausko gyvenimas ir darbai	144
9.2. „Dainu dainelę“	148
9.3. „Anykščių šilelis“	150
10 skyrius. Maironis	161
10.1. Lietuva XIX amžiaus pabaigoje: istorinis, kultūrinis kontekstas	162
10.2. Maironio gyvenimo kelias	164
10.3. „Pavasario balsai“	168
11 skyrius. Realizmas	187
11.1. Realizmas literatūroje	188
11.2. Honoré de Balzakas. „Šagrenės oda“ (<i>ištraukos</i>)	192
11.3. Giustavas Floberas. „Ponia Bovari“ (<i>ištraukos</i>)	210
11.4. Gi de Mopasanas. „Du draugai“	221
11.5. Henrikas Ibsenas. „Lėlių namai“	226
Žodynėlis	262
Literatūros šaltinių sąrašas	266
Iliustracijų šaltinių sąrašas	268

1
skyrius

Barokinis Trevi fontanas Ròmoje, archit. Nikola Salvis, 1735 m.

Epochos: ankstesnių klasių kurso kartojimas

- Antika
- Viduramžiai
- Renesansas
- Barokas
- Klasicizmas

e-lankos.lt/ff6e

Epochos: ankstesnių klasių kurso kartojimas

Kalbant apie literatūros epochas remiamasi istoriniu principu: iš pradžių suklestėjo senovės graikų literatūra, vėliau – lotyniškoji romėnų literatūra ir pan. Šiuo istoriniu principu remsis ir Viduramžių atskyrimas nuo Renesanso. Bet Renesansas atvirai skelbia grįžimą prie Antikos idealų, taigi kai kuriais atžvilgiais yra artimas Antikai. Vėliau matysime, kaip romantikai atsigręš į Viduramžius. Tad literatūros raida nėra vien tik tolygus vystymasis į priekį – dažnai grįžtama atgal, skirtingoms epochoms būdingi reiškiniai egzistuoja greta. Tarkim, sakinė literatūra, arba tautosaka, buvo ankstesnė už rašytinę literatūrą, bet ir šiandien egzistuoja greta pastarosios. Tiesa, mūsų laikais sakinė literatūra labiau linksta į vaikų auditoriją, bet tautosakos motyvų netrūksta ir moderniojoje XX a. poezijoje.

Čia minimi istoriniai laikotarpiai – Antika, Viduramžiai, Renesansas, Barokas ir kt. – yra Europos kultūros, o kartu ir literatūros epochos, kurioms būdinga savita pasaulėžiūra, temos, meninės išraiškos priemonės. Šių epochų literatūra atspindi žymius istorinius pokyčius, bet, kaip jau minėta, ieškodama savo idėjų patvirtinimo nevengia atsigręžti ir į praeitį.

Kultūros ir literatūros epocha – tai istorijos laikotarpis, išskiriamas pagal svarbius kultūros ir literatūros bruožus, būdingus žymiausiems to laiko kūriniams. Kultūros epochoje randama bendrumų tarp skirtingų literatūros ir meno rūšių bei žanrų. Kultūros ir literatūros epochomis vadinama Antika, Viduramžiai, Renesansas, Barokas, Klasicizmas ir kt.

Antika

Kas yra Antika? Tai kultūros ir literatūros epocha, aprėpianti graikų ir romėnų civilizaciją nuo XI a. pr. Kr. iki Romos imperijos žlugimo 476 metais. Senovės graikų kultūra – mūsų kultūros pamatas. Ten susiformavo visuomeninio gyvenimo pagrindai (įstatymai, skirtingi valdymo būdai), gimė filosofija ir literatūra, teatras, architektūra, skulptūra.

*Doriforas (letininkas),
skulpt. Polikleitas*

*Knido Afroditė,
skulpt. Praksitelis*

Laisvė ir paklusnumas tvarkai. Graikai gyveno nedideliuose poliuose – miestuose-valstybėse. Poliai tvarkėsi skirtingai, bet kai kalbame apie senovės graikų politikos laimėjimus, paprastai turime galvoje Atėnus. Atėniečiai didžiavosi demokratine gyvenimo sankloda, kai nedidelę valstybę valdė visi piliečiai (laisvieji vyrai, gimę Atėnuose), turintys vienodas pilietines teises. Piliečiams buvo svarbu, kad įstatymai užtikrintų tas teises, asmens ir turto saugumą. Piliečiai kartu sprendavo polio reikalus tautos susirinkime, teisdavo įstatymų pažeidėjus ir balsuodavo dėl vieno ar kito sprendimo. Įstatymų buvo privalu laikytis besąlygiškai. Noras dalyvauti viešuose ginčiuose, diskusijose ugdė iškalbos meną, formavo retorikos taisykles.

Mąstymo laisvė ir saiko pojūtis. Graikai mėgo apie viską spręsti patys, reikšti savo nuomonę, ginčytis. Ginčą jie vertino kaip būdą ugdyti savarakišką mąstymą. Graikai tikėjo, kad viskas pasaulyje turi tam tikras ribas. Žmogus, apimtas puikybės, gali jas peržengti ir užsitraukti dievų rūstybę. Todėl visose gyvenimo srityse buvo privalu paisyti saiko. Harmonija ir saiko jausmas – vienas esminių graikų bruožų.

Grožio samprata. Tvarkingas pasaulis ir grožis graikams buvo tolygūs dalykai. Darnos ir tvarkos nepripažįstančius žmones graikai vadino barbarais. Grožis – tai tam tikras dydis ir tvarka. Šitaip pasaulio ir daiktų grožį suvokiantys graikai suformavo Europos kultūrai labai svarbų saikingos ir harmoningos asmenybės idealą. Jį nusakė *kalokagātijos* sąvoka – žmogus turi būti gražus ir geras. Graikai pabrėžė kūno ir sielos vienovę. Jie manė, kad sielą ugdo ir kūno pratybos.

Klasika. Kadangi graikams gražu ir gera atrodė vien tai, kas sutvarkyta, taisyklinga, šis idealas būdingas ir jų menui. Matematiniais harmonijos dėsniais jie vadovavosi kurdami muziką. Graikų architektūra, skulptūra, literatūra irgi pakluso tvarkos, simetrijos principams. Tai vadinamojo klasikinio, arba pavyzdinio, grožio principai, kurie turėjo įtakos ir vėlesnei Europos kultūrai.

Literatūros rūšys ir žanrai. Graikijoje susiformavo pagrindinės literatūros rūšys – epika (pirmiausia Homero poemos „Iliada“ ir „Odiseja“), lyrika ir drama. Pagal vienus ar kitus požymius jos buvo skirstomos į smulkesnius darinius – žanrus (pasakėčia, himnas, elegija, tragedija, komedija). Daugelis šios epochos kūrinių vėliau tapo sektiniais pavyzdžiais įvairių laikų Europos literatūrai.

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kas vadinama žodžiu *Antika*?
2. Kuo buvo grindžiama miesto-valstybės tvarka senovės Graikijoje?
3. Kaip senovės Graikijoje buvo suprantamas saiko jausmas?
4. Ką reiškia sąvoka *kalokagatija*?
5. Kokios literatūros rūšys ir žanrai susiformavo Antikos laikais?

Viduramžiai

Paslaptlingiausioji epocha. Viduramžiai – Europos kultūros ir literatūros laikai, kurių pradžia siejama su vėlyvąja Antika. Jie baigiasi apie XIV–XV a. ir pereina į Renesansą. Europoje Viduramžiai siejami su krikščionybe, kuri lotynų kalba plinta po visą Europą ir iškelia savo idealus. Krikščionybė absoliutina žmogaus dvasingumą, o kūną nori paneigti, laiko jį sielos kalėjimu. Suyra antikinė žmogaus kūno ir dvasios harmonija.

Dievo tvarka žemėje. Viduramžių pasaulio supratimu, visa yra pabrėžtinai tvarkinga. Kiekvienas žmogaus poelgis matomas – jį stebi Viešpats – ir įvertinamas. Graikiškoji tvarka siejama su demo-

Pagrindiniai Viduramžių literatūros veikėjai: riteris, dvasininkas, dama ir didikas

kratiniams principais – piliečių susirinkime buvo priimami įstatymai ir jų laikomasi, o Viduramžiais manyta, kad pasaulio tvarka duota Dievo, žemėje jam atstovauja valdovas, todėl žmonės esama tvarka negali abejoti. Žmogus priklauso tam tikram visuomenės sluoksniui ir turi įpareigojimų (valdovas privalo rūpintis savo valdinių gerove ir saugumu, žemesnieji sluoksniai turi jam paklusti ir tarnauti).

Bažnyčia. Įtakingiausia Viduramžių kultūros ir krikščionybės idėjų skleidėja tampa Bažnyčia. Būdamą turtinga ji ne tik saugo didžiules bibliotekas, vienuolynuose steigia knygų perrašymo centrus, duoda užsakymus tapytojams ir architektams, bet ir kuria pirmąsias mokyklas, popiežius remia pirmuosius universitetus. Svarbiausias švietimo tikslas – skaityti ir suprasti Šventąjį Raštą.

Biblija. Šventuoju Raštu, arba Biblija, vadinamą knygų rinkinį sukūrė Dievo įkvėpti žmonės. Vienos jų, parašytos X–II a. pr. Kr., vadinamos Senoju Testamentu. I a. po Kr. antroje pusėje rašytas Naujasis Testamentas pasakoja apie Kristaus gyvenimą, mokymą ir krikščionių bažnyčios kūrimąsi. Pabrėžiama dieviška šių raštų kilmė. Biblija – į daugelį kalbų verstas ir komentuotas kūrinys, ji visais laikais buvo svarbi Europos kultūrai, ypač menui.

Rojus ir pragaras. Viduramžių pasaulis savotiškai jaukus, nes poelgių ar net minčių ribos

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

apibrėžtos; žmogų saugo angelai, tyko velniai, bet gerai žinoma juos skirianti riba. Nustatytas gyvenimo normas peržengęs žmogus pasmerkiamas. Žmogaus gyvenimas praeina nuolat prisimenant Paskutinio teismo dieną, kai bus pasverti jo gerieji darbai ir nuodėmės. Teisuoliai kils į dangų, o nuodėmingieji garmės į pragarą.

Viduramžių herojai. Antikos laikų literatūrinė tradicija suformavo didingą herojišką kario paveikslą. Tai narsus, sumanus, tvirto ir gražaus kūno bei kilnios dvasios žmogus. Viduramžių literatūra sukuria naują dvasinio heroizmo tipą. Jos personažai – šventieji, asketai, kovotojai už tikėjimą, religiniai kankiniai, atsisakę kūniškų gyvenimo malonumų, atsidėję dvasios reikalams. Palankiai vertinami veikėjai piešiami šviesiomis spalvomis ir idealizuojami, o priešai – tamsiais potėpiais, iš jų šaipomasi.

Riteris. Viduramžiais susiformavo riterio idealas. Riteris turi būti kilmingas, išoriškai gražus, patrauklus, bet svarbiausia – drąsus ir garbingas. Didžiausias kaltinimas riteriui – silpnumas ir bailumas. Riteris ištikimas savo globėjui ar širdies damai. Riterio meilė dvasinga, dažniausiai jis tik iš tolo garbina savo širdies damą, neretai ištekėjusią moterį. Garbės riteriui teikia ne tiek pergalė, kiek jo elgesys mūšio lauke. Garbinga kova neleidžia naudotis priešo silpnumu. Gėdingu poelgiu laikoma užmušti beginklį arba smogti priešui į nugarą. Riteris yra saistomas pareigos. Jis privalo negalvoti apie savo gyvybę ir tarnauti idealui, kilniems tikslams: tikėjimui, valdovui, širdies damai ar tiesiog garbei.

Galimybė pasikeisti. Viduramžių literatūroje veikėjas dažniausiai vertinamas vienpusiškai – jis arba geras, arba blogas. Bet viduramžių literatūra pasiūlo ir visai naują, dėl krikščionybės įtakos atsiradusį veikėjo tipą, ypač populiarių vėlesnių laikų kūrinuose. Toks veikėjas – žmogus, kuris pasikeitė, atsivertė ir tapo geras. Paprastai tai viduramžių pasakojimai apie šventuosius, kurie iš pradžių kovojo su krikščionyste vėliau dėl kokių nors priežasčių, pavyzdžiui, patyrę stebuklą, virto krikščioniško tikėjimo gynėjais ar net kankiniais.

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kokie svarbiausi Viduramžių epochos bruožai?
2. Kuo ypatingas žmogaus paveikslas Viduramžių epochoje?
3. Kuo savita Viduramžių rašto kultūra?
4. Prisiminkite žymesnius šios epochos literatūros kūrinius, aptartus žemesnėse klasėse.

Karalienė Elžbieta I

Renesansas

Pokyčiai prasideda Italijoje. XIV a. suklesti Italijos miestai-valstybės – Florencija ir Venecija. Jie sparčiai auga, turtėja, juose telkiasi menininkai, mokslininkai. Vėl imama domėtis senovės Graikijos ir Romos kultūra. Pamažu vaduojamasi iš Viduramžiais viską aprėpusios Bažnyčios valdžios. Šis naujas antikinio pasaulio atradimas, naujas požiūris į pasaulį, į žmogų ir jo galimybes vadinamas Atgimimu, arba Renesansu.

Humanistinis požiūris. Renesansas įtvirtino humanistinį požiūrį į žmogų. Buvo tikima žmogaus genialumu, jo proto išskirtinumu ir galia, ginama laisva asmenybė, skatinamas žmogaus pasitikėjimas savo jėgomis. Toks žmogaus išaukštinimas buvo naujas, palyginti su Viduramžiais, kai reikėjo paklusti Aukščiausiojo valiai ir jo sukurtai pasaulio tvarkai. Suvokęs savo vertę Renesanso žmogus nori džiaugtis gyvenimu čia ir dabar. Antikos laikų idealas – santūrus, saikingas, harmoningas žmogus, o Renesanso mąstytojai kalba apie individo išskirtinumą, ypatingumą, apie neribotas žmogaus galimybes. Gyvenimo tikslas – jas atskleisti.

Gamtos tyrinėjimas. Viduramžiais vyravęs suvokimas, kad Bažnyčios mokymas duotas Dievo,

todėl esąs vienintelis teisingas ir viską paaiškinantis, Renesanso mąstytojų netenkina. Jiems svarbu tyrinėti gamtą, pažinti visą pasaulį. Tiesos jie ieško studijuodami ir eksperimentuodami. Žmogaus noras pažinti pasaulį skatina keliauti. Apiplaukiama Žemė, atrandama Amerika. Pasikeičia požiūris į kosmosą, nes atsisakoma nuomonės, kad Žemė yra visatos centras. Atsivėręs bekraštis kosmosas verčia žmogų nustebti, kad jis nėra visatos centre. Matematiškai aiškindamas Saulės sistemos ir kitus kosmoso dėsnius žmogus ima jausti pažinęs gamtos paslaptis. Šis žinojimas iškelia žmogaus vertę. Kartu jis tampa nepatikus, ima abejoti senomis tiesomis, kritiškai žvelgia į autoritetus, ieško argumentų savo nuomonei pagrįsti. Taigi beatodairišką žmogaus veržlumą, drąsius veiksmus ima lydėti susimąstymas, skeptiškumas.

Žmogaus idealas. Vyras turi būti kultūringas, išsilavinęs, malonaus būdo, įvaldęs iškalbos meną, sąmojingas, studijavęs senovės autorius, išmanęs graikų ir lotynų kalbas, suprantas meną, mokąs piešti, šokti ir dainuoti, ištikimas valdovui. Iš damos tikimasi nė kiek ne mažiau: ji turi pasižymėti proto guvumu, išmanyti literatūrą, muziką, tapybą, kad galėtų vadovauti pokalbiui, be to, turėtų būti gera, romi, drovi, mandagi, švelni. Renesanso epochoje gerbiama tik universali asmenybė, pavyzdžiui, tas pats žmogus būdavo ir menininkas, ir mokslininkas atradėjas. Būtent toks žmogus buvo vertinamas tais laikais.

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kuo ypatinga Renesanso epocha?
2. Kaip šioje epochoje pasikeitė požiūris į žmogų?
3. Kaip Renesanso žmogus siekė pažinti jį supantį pasaulį?
4. Prisiminkite kelis žymiausius šios epochos literatūros kūrinius, aptartus žemesnėse klasėse.

Barokas

Pasaulis – tai iliuzija ir regimybė. XVII a. – Baroko laikai, kai įvairiose gyvenimo srityse žlunga Renesanso idėjos. Atgimimo epochos entuziazmą, žmogaus pasitikėjimą savo jėgomis keičia abejonė žmogiškojo pažinimo galia. Suvokęs, kad pasaulis nepažinus, žmogus nebesitiki savimi, aplinkinį pasaulį ima laikyti iliuzija ir regimybe.

Gyvenimas kaip teatras. Įvairiomis formomis poezijoje, prozoje, dramoje perteikiamas žmogaus gyvenimo nepastovumo pojūtis: nieko nėra tikra, viskas laikina. Turtai, valdžia, jaunystė, grožis, jaus-

mai ir išgyvenimai – trapūs ir laikini. Barokas vėl atsigręžia į Viduramžius; vienintele tikrove laikomas anapusinis pasaulis, iš kurio žvelgiant žmogiškasis pasaulis atrodo kaip tuštybių tuštybė, skaudžią komediją primenantis teatras. Pasak ispanų rašytojo Pedro Kalderono, visi žmonės nuo pat gimimo yra aktoriai, o gyvenimas šioje žemėje yra spektaklis, kuriame didysis režisierius Dievas žmogui yra paskyręs vaidmenį, iš anksto nulemdamas jo likimą.

Žiaurumo vaizdavimas. Nesiliaujantys karai ir religinė nesantaika išpopuliarina prievartos temą: tapytojai piešia kruvinas scenas arba kankinius. Nuo jų neatsilieka rašytojai. Barokinės tragedijos vaizduoja karalius, mūšius, žmogžudystes, trėmimus, išdavystes, verksmus, dejones. Manoma, kad kuo tragedija žiauresnė, tuo ji geresnė. Taigi Baroko epochos literatūrą įkvepia dramatiška ir tragiška istorija bei toks pats dramatiškas žmogaus likimas.

Memento mori. Baroko literatūroje atgyja viduramžiški gąsdinantys pragaro vaizdai, pabrėžiamas žmogaus trumpaamžiškumas, mirties pergalė. Daug poetų rašo *memento mori* („atmink, kad mirsi“) tema išreikšdami sutrikusio žmogaus liūdesį ir nerimą. Renesanso epocha iškelė savo jėgomis pasitikintį ir ryžtingą žmogų, o baroko literatūroje ypač aukštinamas kartais abejojantis, bet doras, pamaldus žmogus, net ir herojaus kova, jo narsumas yra nulemti Dievo valios.

Georgas Frydrichas Hendelis

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kokie saviti Baroko epochos bruožai?
2. Kaip žvelgiama į žmogų šios epochos literatūroje ir mene?
3. Kaip paaiškintumėte Barokui būdingą teiginį, kad „gyvenimas – tai teatras“?
4. Paminėkite kelis ankstesniais metais aptartus Baroko epochos literatūros kūrinius.

Klasicizmas

Antikinio meno suabsoliutinimas. Klasicizmo ištakų reikia ieškoti vėlyvajame Itālijos Renesanso mene, bet ši meninė sistema išgalėjo XVII a. Prancūzijoje. Klasicizmas sutampa su prancūzų absoliutizmo klestėjimo laiku, dar vadinamu Liudviko XIV amžiumi. Tarsi pratęsdamas Renesanso tradiciją Klasicizmas iškelia, įtvirtina ir netgi suabsoliutina antikinio meno normas. Klasicizmą apibrėžia keturi svarbiausi bruožai: pagarba proto galioms, gamtos imitavimas, Antikos meno laikymas sektinu pavyzdžiu ir tobulo meninio meistriškumo taisyklių sukūrimas.

Svarbiausia tai, kas pastovu. Klasicistai kūrybą laiko racionalia veikla, kurioje vadovaujamosi taisyklėmis ir logikos principais. Iškeldami teiginį, kad reikia „pamėgdžioti gamtą“, klasicistai ir gamtą vaizduoti reikalavo pagal griežtas taisykles. Gamtoje glūdinčią tvarką gali suvokti tik protas, kuris gyvenimo tikrovėje atpažįsta idealo bruožus. Svarbiausiu dalyku klasicistai laiko tai, kas pastovu. Kiekviename reiškinyje siekiama apčiuopti tai, kas svarbiausia, kas nekinta, dėl to aktualios problemos lyginamos su antikiniais mitais ir graikų ar romėnų istorijos įvykiais. Literatūroje ir mene individualūs vaizduojamo žmogaus bruožai nusitrina, paverčiami tipiškais, idealiais. Taigi žmogaus protas siekia įvesti tvarką. Vis dėlto, net ir siekiant vidinės žmogaus harmonijos, klasicizme, panašiai kaip ir baroko mene (nors šios dvi epochos labai skirtingos), juntama prieštarą žmogaus pasaulėžiūra. Žmogus turi rinktis protą arba jausmus, pilietinę pareigą arba asmeninę laimę.

Trijų stilių teorija. Klasicizmo epochoje susiformavo teorija, kaip derinti kūrinio temą, žanrą bei stilių. Buvo nustatyta griežta literatūros žanrų hierarchija – skirstymas į aukštuosius ir žemuosius žanrus. Pagal šią teoriją buvo skiriami trys stiliai: aukštasis, vidurinis ir žemasis. Aukštuosiu stiliu turėjo būti rašomi ypač svarbios tematikos kū-

„Poeto įkvėpimas“, dail. Nikola Pusenas, 1630 m.

riniai – apie valstybės gyvenimą, istorinius ir mitologinius įvykius; juose veikia karaliai, karvedžiai, didikai, mitologiniai personažai. Žemasis stilius buvo skirtas kasdieniams įvykiams, paprastų žmonių gyvenimui vaizduoti. Tarpinę poziciją užima vidurinis stilius. Atskiriems stiliams būdingi atitinkami personažai: aukštojo stiliaus – karys, vidurinio – sodietis, žemojo – piemuo. Kiekvienas žanras turi aiškias ribas ir griežtai įvardytus bruožus, neleidžiama maišyti kilnių ir žemų, tragiškų ir komiškų, herojiškų ir kasdinių dalykų.

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kuo ypatinga Klasicizmo epocha?
2. Kaip suprasti klasicistams būdingą pasakymą, kad „kūryba – tai racionali veikla“?
3. Kaip klasicizmo literatūroje vaizduojamas žmogus?
4. Paaiškinkite, kas yra trijų stilių teorija.

Apibendriname

1. Kokias žinote literatūros epochas?
2. Trumpai apibūdinkite ir palyginkite Viduramžių, Renesanso, Baroko ir Klasicizmo epochas. Kurios iš jų turi bendrų bruožų?
3. Kaip keičiasi žmogaus suvokimas ir vaizdavimas šiame skyriuje aptartose literatūros epochose?
4. Apžiūrėkite šiame skyriuje pateiktas epochų iliustracijas. Kaip keičiasi žmogaus vaizdavimas?
5. Pasiskirstykite grupėmis ir pasirinkite kurią nors iš šiame skyriuje minimų epochų. Parinkite tai epochai būdingų architektūros, muzikos, dailės pavyzdžių ir pristatykite klasei.